

Марченко Т.А.,
к.філол.н, доцентка кафедри ДПД та українознавства
Сумський національний аграрний університет
м. Суми, Україна

ЖІНКИ-ПІДПРИЄМНИЦІ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ НА СУМЩИНИ

Сучасний розвиток жіночого підприємництва в Україні нерозривно пов'язаний із традицією, закладеною задовго до соціальних потрясінь, що повсякчас супроводжували нашу державу. Згідно із аналізом підприємницької діяльності в Україні «у 2023 році кожен другий новий ФОП відкривають жінки. Загалом від початку року вже зареєстровано 36 892 ФОПи, з них 51% – або 18 776 – створили жінки» [2].

В історико-архівних документах письмово засвідчено надзвичайну роль української жінки у сфері торгівлі, підприємництва тощо. Архівні документи Сумської області мають достатньо інформації щодо ведення підприємницької діяльності на території Путивльського повіту Курської губернії.

У цьому дослідженні було проаналізовано «Картки на торговельні підприємства приватних власників Путивльського повіту для обліку прибутку з цих підприємств та нарахування податку».

У селі Красная Слобода Путивльського повіту у 1907 році зареєстроване торговельне підприємство: рід торгівлі – роздрібна («мелкая»), розряд підприємства – 3, податкова дільниця № 110, річний оборот складав – 400 карбованців (крб.), прибуток склав – 40 крб., з яких відраховано 10 крб. податків; власниця («кому *принадлежить підприємстві*») – *Гриченкова Олена Рашилівна*.

На початку 1900-х у місті Путивль на вулиці Семистренній хазяйка торговельного підприємства *Єфремова Парасковія Михайлівна* займалася роздрібною чорно-бакалейною торгівлею з 1 кімнатою для торгівлі, з орендою за «поміщення заведення» на рік складала – 20 крб., осіб, що торгують – 1. Обороти підприємства: 1900 рік – 500 крб.(заявлено власницею) / 500 крб. (реально встановлено); 1905 рік - 800 крб.(заявлено власницею) / 500 крб. (реально встановлено), де дохід склав – 40 крб. за кожен зазначений період; наступні два періоди 1900-х років заявленої власницею суми не подано, реально встановлено – 1200 крб. та 1000 крб., де дохід склав – 96 крб. та 80 крб. відповідно. За всі 4 періоди податок був незмінний, не дивлячись на капітал та доходи. Підприємницю було звільнено від сплати «розкладочного збору».

Торговельне підприємство III розряду було у власниці городянки м. Путивль *Князевої Марії Олексіївни*: рід торгівлі – чорно-бакалійна, орендна плата за приміщення – 10 крб., 1 кімната та один вхід до закладу. Обороти підприємства: 1905 рік – 800 крб.(заявлено власницею) / 200 крб. (реально встановлено); 1906 рік - 1000 крб.(заявлено власницею) / 1000 крб. (реально встановлено), 1907 рік – 1000крб., де дохід склав – 16/80/80 карбованців відповідно до зазначених років. Фіксований податок становив 10 крб. на рік, також звільнена від розкладочного збору.

У с. Олександрівка Попово-Слобідської волості Путивльського повіту *Литвинова Анна Никифорівна* разом з Лукою Єфимовичем володіли торгівельним підприємством III розряду роздрібною чорно-бакалійною торгівлі з оборотом 500-600 крб. на рік. Обліковий картка розрахована на 4 роки (1904 – 1907рр.), де прибуток торгівельного підприємства становить - 50 крб. за 1904-5 роки та 60 крб. за 1906-7 роки, а податок залишається незмінним усі 4 роки – 10 крб. на рік.

У 1901 році у с. Буринь з оборотом у 2000 крб. працювало торгівельне підприємство III розряду *Лагути Анни Варламівни* за № 283 податкової ділянки у книзі підприємств, що займалося роздрібною торгівлею з річним прибутком 200 крб., податком – 10 крб. та розкладочним збором – 4 крб. *Морозова Ольга Володимирівна*, мешканка с. Буринь, у 1907 році мала дохід 100 крб. від роздрібною торгівлі з оборотом 1000 крб., сплатила податок 10 крб. на податковій ділянці № 304 у книзі підприємств.

Торгівельне підприємство III розряду роздрібною чорно-бакалійною торгівлі працювало в с. Рижівка на вул. Грушецькій під керівництвом господарки *Ляхової Олександри Василівни*. Торговлею займалася 1 людина, у приміщенні без орендної плати. Обороти підприємства: 1904 рік – 1200 крб.(заявлено власницею) / 1500 крб. (реально встановлено), прибуток – 150 крб.; 1905 рік - 70 крб.(заявлено власницею) / 800 крб. (реально встановлено), де дохід склав – 80 крб.; 1906 та 1907 роки – 1100 крб. (заявлено власницею) / 1100 крб. (реально встановлено), де дохід склав 110 крб. Фіксований податок становив 10 крб. на рік, підприємниця сплатила «розкладочний збір» у сумі від 2 крб. до 2 крб. 47к.

Махнушкіна Марія Яківна – власниця роздрібного торгівельного підприємства III розряду в м. Попова Слобода, яке займало 1 приміщення без орендної плати з оборотами від 1000 крб. (1904 р.) до 400 крб. (1904 р.), прибутки відповідно – від 100 крб. до 40 крб. Малий бізнес було звільнено від розкладочного збору, фіксований податок сплачено у сумі 10 крб. за кожен рік.

У 1904 – 1907 рр. промисловим підприємством I розряду (водяний млин) Путивльського повіту с. Клепали по вул. Глушецький вал володіла *Петричек Варвара Вікентіївна*. Керував підприємством прикажчик. Обороти підприємства:

роки	обороты		встановлений прибуток	сплачений основний податок	сума розклад. збору	Надлишок прибутку	Сума % збору
	за заявкою підприємниці	реально засвідчено					
1904	45 662 крб.	47 486 крб.	4 380 крб.	50 крб.	79 крб. 47к.	2 880 крб.	96
1905	50 037, 30 крб.	50 037 крб.	6 160 крб.	50 крб.	113 крб.	4 650 крб.	155
1906	33 060, 51 крб.	50 037 крб.	6 160 крб.	50 крб.	133 крб.	5 160 крб.	258
1907	36 329, 48 крб.	36 330 крб.	3 630 крб.	50 крб.	81, 50 крб.	2 630 крб.	131

Водяний млин мав 2 жорнових поставів та 4 сукновальні колоди (водяні млини використовувалися також і для сукновальнь).

На підприємстві працювало 1904 р. – 10 людей «річних» (постійних працівників), 25 людей «поденних», заробітна плата яких складала 2 408, 41 крб.;

працювали також службовці – 3 людини з оплатою в 831,17 крб.; 195 крб. сплачено на утримання робітників та службовців. Виготовлено: чужого жита – 12 226 пудів 26 фунтів (1 пуд = 16,38 кг; 1 фунт = 454 гр.); помел власний – 66 159 пудів 7 фунтів; продано – 74 996 пудів. 1905 р. – 5людей поденної праці (постійних працівників не указано) з оплатою 2 532, 03 крб.; 3 людини-службовці з оплатою 1078, 76 крб. на рік; утримання робочих та службовців – 190 крб. на рік. З помелу чужого жита – 10 972 пуди 32 фунти, свого помелу – 58 473 пуди 01 фунт продано 69 237 пудів сировини. Відомості щодо робітників та товару за 1906 рік відсутні. У 1907 р. 12 робітників було оплачено сумою 2 304, 88 крб., три службовці отримали на рік 1300, 58крб.; утримання робітників та службовців склало 190 крб. на рік; добуто сировини – 49 583 пуди, з яких 48 060 пудів продано.

Почепіна Марія Афанасіївна у 1907 році займалась роздрібною торгівлею у м. Путивль з оборотом 200 крб. та прибутком у 16 крб., податком – 10 крб.

У 1906 році в с. Ковацьке Путивльського повіту *Чернишова Марфа Іванівна* мала роздрібну чорно-бакалійною торгівлю II розряду з оборотом 6 000 крб. та прибутком 480 крб. За два роки діяльності сплачено 10 крб. та 50 крб. податків відповідно, а також 10 крб. – розкладочний збір.

Щечкова Дар'я Іванівна, яка проживала у слободі Мельниця Пригородня Путивльського повіту у1905-1907 рр. мала чорно-бакалійну роздрібну торгівлю (1 кімната та 2 входи, оренда – 18 крб.) з оборотом: 1905 р.: 3000 крб. (заявлено власницею)/1200 крб. (реально встановлено), прибуток – 120 крб., податок – 10 крб., розкладочний збір – 2,16 крб.; 1906 р.: 1500 крб. (заявлено власницею)/1500 крб. (реально встановлено), прибуток – 150 крб., податок – 10 крб., розкладочний збір – 3, 10 крб.; 1907 р.: (не заявлено власницею) / 1100 крб. (реально встановлено), прибуток – 110 крб., податок – 10 крб., розкладочний збір – 2 крб.

На 61 аркуші опису зазначено 58 підприємців, з них: чоловіків – 46, а жінок – 21, що у відсотковому відношенні складає: 79% - чоловіки-підприємці, 21% - жінки-підприємниці, проте лише жінка володіє промисловим підприємством, що збільшує якісний показник. Матеріали цієї публікації можуть бути використані у подальших розвідках у галузі економіки, соціології, права, лінгвістики тощо.

Список використаних джерел

1. Кожен другий малий бізнес в Україні відкривають жінки. <https://forbes.ua/news/kozhen-drugiy-maliy-biznes-v-ukraini-vidkrivayut-zhinki-naupopulyarnishiy-vid-diyalnosti-rozdribna-torgivlya-08032023-12224> (дата звернення: 22.12.2023).
2. Державний архів Сумської області. Податной инспектор Путивльського уезда, г. Путивль Курской губернии, Фонд 440, Опис 1, справа №1, <https://daso.archives.gov.ua/wp-content/earchives/storage/fonds/F0440/f440o1d1.pdf> (дата звернення 23.11.2023).